

A BM III/V. Csoportfőnökség szervezettörténete 1962–1971 között

Az 1962-es esztendő az állambiztonsági operatív osztályok „segédcapataként” működött operatív technikai szervek számára is a nagy átszervezések éve volt a Belügyminisztériumban.¹ Az első változások már az év elején elkezdődtek, még jóval a legtartósabb átalakulást eredményező III. Főcsoportfőnökség létrehozása előtt.

1962. január 11-én Pap János belügyminiszter jóváhagyta a BM Szervezési Osztály vezetőjének néhány nappal korábban kelt azon javaslatát,² amely szerint a sokasodó feladatok miatt meg kell növelni a BM II/10. Osztály létszámát. Ennek oka az volt, hogy az állambiztonsági operatív szervek egyre fokozódó mértékben látták el megrendeléseikkel a technikai eszközökkel való ellátottságért és az alkalmazásukkal megszerzett bizalmas információk feldolgozásáért felelős fenti szervezeti egységet. A növekvő igényeket az addig meglévő rendszeresített létszámmal egyre nehezebben lehetett kielégíteni, ami értelemszerűen kedvezőtlenül érintette a szervek munkájának hatékonyságát. A kért létszámemelést indokoltságának alátámasztásaként a javaslat kiemelte, hogy a megelőző időszakban „szinte állandóan előfordult”, hogy az operatív eljárások szempontjából igen fontos anyagok értékelését, leírását az illetékes beosztottak nem tudták elvégezni.³ A fentiek orvoslására a technikai figyelő alosztály⁴ szervezetszerű létszámát megemelték 20 fővel 93 főre,⁵ egyidejűleg az eszközök beépítéséért felelős alosztály 1 fős bővítésével. Ezzel párhuzamosan az ún. kiemelő csoportot alosztállyá szervezték,⁶ valamint létrehozták az osztály műszaki igényeinek koordinálásáért felelős ipari alosztályt. A jövőben ez utóbbi szervezeti egység feladata lett annak eldöntése, hogy a fejlesztések mely részét végezzék – a szükséges mértékű fedéssel – külső ipari vállalatok, és mit oldjanak meg saját erőből.

Időben a soron következő – még az előbbieknél is lényegesebb – szervezeti változtatást a belügyminiszter 1962. március 28-án kiadott 0010/1962. számú parancsa jelentette az operatív technikai osztály életében.⁷ Ennek végrehajtásával a belügyi vonatkozású híradástechnikai feladatok ellátásáért felelős Hírosztály – fedőnevén a BM XV. Osztály (a maga 130 fős létszámával) – gyakorlatilag beleolvadt a BM II/10. Osztályba.⁸ Az összevonás indokaként a miniszteri parancs a műszaki és gyártási fejlesztések terén meglévő szükségtelen párhuzamosságok megszüntetését nevezte meg. A belügyi vezetés a két szerv összevonásától azt várta, hogy az erre illetékesek az elkövetkező időszakban hatékonyabban tudják majd központosítani és ezzel együtt megoldani azokat a kutatás-fejlesztési feladatokat, amelyeket – konspiratív okokból – nem lehetett kiadni a „civil” népgazdasági vállalatoknak. A megnövelt feladat- és hatáskörű II/10. Osztály létrehozása egyben az egész belügyi hírszisztem és az operatív technika együttes központi elvi irányításának biztosítását is szolgálta. 1962 májusától – tekintve, hogy az átszervezés megvalósítása egészen eddig az időpontig húzódott⁹ – a nyár végi csoportfőnökségi szintű átszervezésig tehát az alább felsorolt szervezeti egységekből állt az operatív technikáért felelős állambiztonsági osztály:

- 13 alosztály¹⁰ (ezek ismert feladatkörei rendre: technikai figyelés és fordítás, technikai eszközök karbantartása, technikai eszközök beépítése, rádió- és telefontechnika, nyomda-, okmány- és összeköttetés-technika, fotótechnika, távbeszélő és géptávíró szakterület, szerviz, tervezés-gazdálkodás); fedőnévi jelölésük az ábécé kisbetűivel történt¹¹ a tervezés-gazdálkodási alosztály kivételével, mivel ez utóbbi valamilyen okból nem kapott kisbetűs fedőnevet;
- 3 csoport (írászakértői tevékenység, rejtjelezés, koordináció)
- 1 igazolványrészleg
- osztálytitkárság (törzs).

Az általunk vizsgált belügyi szervezet a fent vázolt szervezeti formában érte az 1962. augusztus 15-ével hatályba lépő és az egész központi állambiztonsági apparátust érintő nagy változás: szovjet mintát követve a BM II. (Politikai Nyomozó) Főosztályának átszervezése BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökséggé.¹² A miniszterhelyettesi rangú állambiztonsági főcsoportfőnök közvetlen alárendeltségében ettől kezdve öt csoportfőnökség (és önálló osztályok) látták el az állambiztonsági feladat- és hatásköröket a pártállami Magyarország központi közigazgatásában egészen a rendszerváltásig. A csoportfőnökségek a következők voltak:

- III/I. (Hírszerzési) Csoportfőnökség
- III/II. (Kémelhárítási) Csoportfőnökség
- III/III. (Belsőreakció-elhárítási) Csoportfőnökség
- III/IV. (Katonai Elhárítási) Csoportfőnökség
- III/V. (Operatív Technikai) Csoportfőnökség

Az iménti felsorolásból is kitűnik, hogy az operatív technikai feladatokat ettől kezdve csoportfőnökségi igazgatási szintre emelve oldották meg a magyar állambiztonsági hivatali hierarchiában. Ebbe a csoportfőnökségi rendbe nem csupán a szoros értelemben vett műszaki-technikai ellátó feladatokat integrálták, hanem számos segédoperatív jellegű határterületet is: így az új III/V. Csoportfőnökségbe olvadt bele a politikai nyomozó főosztályi időszak környezettanulmányozó és külső figyelő szerve (a BM II/9. Osztály), a levéllenőrzést („K”-ellenőrzést) végző BM II/13. Osztály, a rádiófelderítésért és a rejtjelező munkáért felelős BM II/12. Osztály (az Országos Rejtjelközpont), valamint a rövidhullámú rádióelhárítási profilú – és 1959-ben épp a BM II/10. Osztályból kivált – nagy létszámú BM II/16. Osztály.¹³

Az így létrejött új struktúráról – a rendelkezésre álló források közül – elsőként egy belső terjesztésű *Körlevél* adott tájékoztatást, ami annak idején kizárólag a belügyi vezetők számára volt megismerhető.¹⁴ Ez alapján a fentebb felsorolt segédoperatív jellegű feladat- és hatáskörök ellátásáért a továbbiakban – központi (országos) szinten – az alábbi szervezeti egységek voltak felelősek:

- a III/V-1. Osztály – feladata az illetékes operatív szervek igényei alapján a célszemélyek külső figyelése és a róluk szóló környezettanulmányok elkészítése, valamint a kapitalista államok budapesti követségi épületeinek külső őrzés-védelme¹⁵ (ami nyilvánvalóan állandó operatív megfigyelést is jelentett);¹⁶
- a III/V-2. Osztály – feladata a belügyi nyílt hírosszekötetés teendőinek ellátása, továbbá a titkos telefon- és szobalehallgatás biztosítása az operatív szervek igényei alapján („3/a” és „3/e” rendszabályok), egyebekben az operatív technikai eszközök tervezése, elkészítése, karbantartása és üzemeltetése, azok be- és kiszerezése a célobjektumokba, valamint az így nyert híryanagok operatív célú feldolgozása és kiértékelése, továbbá a vegyi és okmánytechnikai feladatok ellátása, műszaki-technikai fejlesztés, tervezés és szervizelés;¹⁷
- a III/V-3. Osztály – feladata a vezeték nélküli rövidhullámú ügynöki rádiótechnikai eszközök felderítése, a rejtjelfejtés zavartalan biztosítása, valamint az ellenséges rádiós ügynökök, ügynöki állomások közeli és távol-íránymérése és elhárítása; egyik alosztálya ellátta az Országos Rejtjelközpont funkcióit is;¹⁸
- a III/V-4. Osztály – feladata a levéllenőrzés („K”-ellenőrzés) biztosítása.

A III/V. Csoportfőnökség 1962. december 11-én jóváhagyott állománytáblázata alapján¹⁹ az alosztály- és létszámviszonyok a következőképpen alakultak a felsorolt szerveknél:

1. Osztály: benne 6 alosztály, 3 önálló csoport,²⁰ egy garázs (össz. 500 fővel);
2. Osztály: benne 13 alosztály, 4 önálló csoport, 1 önálló részleg²¹ (össz. 453 fővel, kiegészítve 6 fős operatív tisztii „SZT”-állománnyal);²²

3. Osztály: benne 8 (1964-től 9) alosztály, 1 önálló csoport²³ (össz. 351 fővel, kiegészítve 3 fős operatív tiszti „SZT”-állománnyal);²⁴
4. Osztály: benne 4 alosztály (ebből az egyik postai fedőbeosztásokban dolgozó 50 fős, zömmel irodai rendfokozatú „SZT”-állománnyal; össz. 154 fővel).²⁵

A nagy létszámú osztályok munkáját külön-külön osztálytitkárságok segítették. A csoportfőnökség központi szerveinek összlétszáma – a korabeli összesítés szerint – kezdetben 1463 fő volt, ami másfél év alatt 1526 rendszeresített beosztásra emelkedett.²⁶

A központi irányítási szint területi (megyei) megfelelőiként 1962 után a rendőr-főkapitányságok politikai (nyomozó) osztályainak szervezete is átalakult.²⁷ Szorosan vett témánknál maradván, 1962–1963 folyamán az alábbi szervek jöttek létre a budapesti és a megyei III. Osztályokon belül – a megfelelő központi osztályok szigorú elvi-szakmai ellenőrzése és felügyelete mellett:

- III/V-1. csoport – feladata: környezettanulmányozás és külső figyelés;
- III/V-2. alosztály vagy csoport²⁸ – feladata: az operatív technikai eszközök közvetlen alkalmazása, üzemeltetése, be- és kiszerezése a célobjektumokba, betöltve egyben a megyei hírcsoportok funkcióit is;
- III/V-4. alosztály²⁹ – feladata: az operatív postai levéllenőrzés biztosítása.

A szűkebben vett operatív technikai szerv felépítése sajátosan alakult a fővárosban és a megyéknél: már a korábbiak során említettük, hogy a belügyminiszter 1962 kora tavaszán intézkedett a BM Hírosztály és a korábbi BM II/10. Osztály összevonásáról. A parancs szerint az ezzel kapcsolatos feladatokat év végéig kellett végrehajtani³⁰ – nem meglepő tehát, hogy azok még nyáron és ősszel (tehát a „nagy”, főcsoportfőnökségi átszervezés munkálataival párhuzamosan) is zajlottak, nyilvánvalóan magukba foglalva az ugyanazon hatáskörű megyei testületek átalakítását is. Mindez azt jelentette, hogy a területi politikai nyomozó szerveknél a III/V-2. fedőszámot viselő szervezeti egységek feladata lett a korábbi hírcsoportok és az operatív technikáért felelős segédoperatív alakulatok szerepének továbbvitele (a hírcsoportok személyi állományának átvételével együtt a szűkebben vett rendőri szervektől). Ennek részletes mikéntjét a belügyminiszter 1962. október 3-án kiadott 008. számú utasítása hivatott rendezni,³¹ mégpedig a következők szerint:

- a Budapesti Rendőr-főkapitányságon a volt 10-es alosztály és a hírcsoportok összevonásával létrejött új szerv neve: BRFK III/V-2. Osztály lett;³²
- a Baranya, Csongrád, Fejér, Győr-Sopron, Hajdú-Bihar, Vas és Veszprém megyei rendőr-főkapitányságokon a fenti összevonás révén III/V-2. fedőszámmal alosztályok alakultak;
- az ország többi megyéjében pedig III/V-2. csoportok jöttek létre.

Közös volt mindegyik újonnan összevont területi szervben az, hogy szolgálatilag az illetékes III. Osztály vezetőjének közvetlen alárendeltségében működtek tovább, a szakmai irányítás, az anyagi ellátás és ellenőrzés szempontjából viszont a központi BM III/V-2. Osztály alá tartoztak.

A BM III. Főcsoportfőnökség – témánkba vágó – első komolyabb szervezeti átalakítására mintegy másfél évnél követően, 1964 tavaszán került sor. A változást előidézte egyrészt a Magyarországra irányuló nyugati turistaforgalom megélénkülése, másrészt pedig a magyar állampolgárok – megelőző évtizedhez képest mindenképpen jelentősnek mondható – kiterjedtebb utazási lehetőségei, továbbá a Kádár-rendszer korlátozott gazdasági és kulturális nyitása a nyugati világ felé. Ez a hazai állambiztonsági apparátus számára új kihívásokat és feladatokat, de egyben szélesebb lehetőségeket is teremtett. A fenti tényezőknek szükségképpen tükröződniük kellett a szervezet – főként a kémelhárítás és a gazdasági-politikai hírszerzés – felépítésében. Az operatív helyzet

jelentős megváltozása ugyanakkor maga után vonta a technikai „kiszolgáló” feladatokat ellátó III/V. Csoportfőnökség átalakítását is, ami normatív szinten a belügyminiszter 1964. április 27-én kiadott 0019. számú parancsában öltött testet.³³ Ennek értelmében – a személyi állomány létszámának egyidejű megemlése mellett – az állambiztonsági operatív technikai csoportfőnökség központi osztályainak szervezeti felépítése és elnevezése az alábbiak szerint módosult:

- az addigi III/V-1. Osztály a feladat- és hatásköreit érintő jogutódlással *megszűnt* és közvetlenül a BM III. Főcsoportfőnöknek alárendelt *önálló osztállyá* alakult át (új elnevezése *BM III/6. Osztály* lett);
- az addigi III/V-2. Osztályból négy osztály alakult a csoportfőnökségen belül, ezek a következők voltak:

III/V-1. Osztály – a szűkebben vett operatív technikai feladatok további ellátásának kötelezettségével (ezt követően ez a szerv lett a célszemélyek és célobjektumok titkos megfigyelése során széles körűen alkalmazott operatív technikai rendszabályok és módszerek illetékes osztálya, mind azok be- és kiemelése, működtetése, a szerzett információk kiértékelése, mind pedig a gépi berendezések műszaki fejlesztése és szervizelése vonatkozásában);

III/V-2. Osztály – ez a szerv vitte tovább a vegyi és okmánytechnikai feladatok ellátását (vele együtt az operatív célú tudományos kutatásokat is), valamint a belügyi nyílt vezetékes és rádiós hírközlési hálózat biztosítását és fenntartását, beleértve a rádió-, távirat-, telefon- és géptávíró-forgalom lebonyolítását (ez lett a BM országos hírközpontja és hírfelügyeleti szerve³⁴), továbbá foglalkozott még rejtjelezéssel is; ³⁵

III/V-3. Osztály – a továbbiakban ez az osztály felelt a rádió- és elektrotechnikai, általában a híradástechnikai operatív eszközök jelentősebb volumenű műszaki fejlesztéséért, tervezéséért és gyártásáért (amennyiben ez utóbbit külső népgazdasági vállalat útján látta el, minden esetben ügyelnie kellett a megfelelő konspirációs szabályok betartására);³⁶

III/V-4. Osztály – ez az osztály kapta meg a terv- és pénzügyi, valamint az anyaggazdálkodási területért való felelősséget az új csoportfőnökségi hivatali hierarchiában (közelebről ez az osztály kezelte a gépi berendezéseket és egyéb dologi eszközöket őrző szertárakat és raktárakat, rajta keresztül történt az operatív akciókhoz szükséges berendezések kiadása, visszavétele és elszámolása³⁷);

továbbá

- az addigi III/V-3. Osztályból – lényegében változatlan feladatkör mellett – III/V-5. Osztály lett, kompetenciájába tartozott tehát a rövidhullámú rádiótechnikai ügynöki elhárítás (felderítés, közel- és távoliránymérés), beleértve az európai szocialista országok társ állambiztonsági szerveivel való nemzetközi együttműködést is,³⁸ a rejtjelrejtés, továbbá a kapitalista államok budapesti diplomáciai képviselőiteinek rádiós lehallgatása és az ilyen módon megszerzett bizalmas információk gépi adatfeldolgozása;³⁹
- az addigi III/V-4. Osztály jogutódja ettől kezdve a III/V-6. Osztály lett, amelynek feladata továbbra is a levéllelőrzés és a postai küldemények ellenőrzése maradt („K”-ellenőrzés).

A fenti szervezeti változások 1964. május 1-jével léptek hatályba, az egyes osztályok vezetői is e nappal kapták meg kinevezéseiket.⁴⁰ Ettől kezdve az alosztály- és létszámviszonyok az alábbi képet mutatták – a csoportfőnökség 1964. április 27-én jóváhagyott állománytáblája⁴¹ szerint:

1. Osztály: benne 5 alosztály és egy ún. kézi raktár⁴² (199 fővel és 8 főnyi „SZT”-állománnyal);
2. Osztály: benne 4 alosztály, 1 önálló csoport⁴³ (158 fővel);
3. Osztály: állományában nem szerveztek alosztályokat (9 beosztott csoport és egy részleg útján történt a feladatok ellátása – 69 fővel);
4. Osztály: benne 3 (1966-tól 4) alosztály, 2 önálló csoport⁴⁴ (101 fővel);
5. Osztály: benne 9 (1966-tól 10) alosztály, 2 önálló csoport⁴⁵ (381 fővel és 3 főnyi „SZT”-állománnyal);
6. Osztály: benne 5 alosztály, 1 önálló csoport⁴⁶ (194 fővel és 55 főnyi „SZT”-állománnyal – a postai fedőmunkára rendelt „E” Alosztály teljes egészében ez utóbbi kategóriába tartozott).

Az 1., 5. és a 6. osztályok munkáját külön-külön titkárság segítette (érdekes, hogy a többi osztályon ezúttal nem állítottak fel titkárságokat), míg a csoportfőnök mellett működött törzs szervezetében létrehozta egy önálló műszaki szervezési csoportot.⁴⁷ A csoportfőnökség központi szerveinek összlétszáma – az állománytábla tanúsága szerint – 825 és 1162 fő között mozgott a következő három évben.⁴⁸

Az elmondottakhoz szorosan hozzátartozik még, hogy a rádióelhárításért felelős BM III/V-5. Osztály – a fentiekén túl – jelentős rendészeti hatásköröket is gyakorolt. Ennek normatív hátterét a 26/1965. (XI. 28.) Korm. számú rendeletben kapott felhatalmazás alapján kiadott 001/1966. számú belügyminiszter-helyettesi parancs⁴⁹ teremtette meg. Ez alapján az osztály széles körű jogosítványokat nyert az ország területén – akár az államigazgatási szervek, társadalmi szervezetek, népgazdasági vállalatok, akár a magánszemélyek által – üzemeltetett rádióállomások forgalmi adatainak kötelező bejelentésével és nyilvántartásával kapcsolatos közigazgatási hatósági ügyekben, valamint az ezekkel összefüggő szabálysértési eljárásokban. Ez utóbbiakban az első fokon eljárni illetékes rendőri szerv szakhatóságaként működött közre, vagy pedig saját hatáskörben kezdeményezhette az eljárás lefolytatását. Szabálysértés elkövetése esetén a be nem jelentett vagy a nem szabályszerűen használt és szankció gyanánt elkobzott rádiókészülékeket a III/V-5. Osztálynak kellett megküldeni, amely azokat letétként kezelte. Az osztály vezetője ugyanakkor bármikor intézkedhetett a rendőri szervek felé a szabályszerűen bejelentett rádióállomások és rádiókészülékek üzemeltetésének és adatforgalmazásának hatósági helyszíni ellenőrzése végett is.

A csoportfőnökség időben soron következő jelentősebb szervezeti módosítása az anyaggazdálkodás és a „K”-ellenőrzés szerveit érintette. A BM Kollégiuma még 1965 szeptemberében határozott arról, hogy a belügyi szervek fotótechnikai ellátásának hatékonyabb biztosítása érdekében a III/V-4. Osztályon belül fel kell állítani egy új alosztályt. Ennek fő feladataként a fotográfiai eszközök és anyagok beszerzését, elosztását, azok műszaki fejlesztését és javítását, továbbá a szolgálati igények koordinálását határozták meg – mind a rendőri, mind pedig a bűnügyi és az állambiztonsági operatív szervek irányában. Hosszas egyeztetéseket követően⁵⁰ ez az új szervezeti alegység 1966/1967 fordulójával kezdte meg működését, mégpedig – hatásköreit tekintve – *önálló szakszolgálatként* mint a *III/V-4. Osztály Fotótechnikai Alosztálya („D” Alosztály)*.⁵¹ További jelentős módosulást jelentett a belügyminiszter 1966. október 21-én kiadott 036/1966. számú parancsában⁵² elrendelt intézkedés is: ez a postai és levéllenőrzés operatív szervét alakította át, mégpedig úgy, hogy a *III/V-6. Osztályt* ebben a szervezeti formájában *megszüntette*, kiemelte azt az operatív technikai csoportfőnökség keretei közül és – a feladatkör fontosságára való tekintettel – a BM III. Főcsoportfőnök közvetlen alárendeltségében, *önálló osztályként* szervezte újjá (a szerv új fedőszáma: *BM III/5. Osztály* lett).⁵³ A parancs – és ezzel együtt az új szervezeti rend – a kiadása napján lépett hatályba.

1967 tavaszán újabb, az eddigieknél is jelentősebb reformok következtek be a csoportfőnökség hivatali rendjében – a mintegy ötéves működés tapasztalatai alapján, az egyes operatív technikai szakágazatok munkájának jobb megszervezése, a feladatokban

mutatkozó párhuzamosságok megszüntetése (profilisztítás) és az eredmények hatékonyabb biztosítása érdekében. A folyamat márciusban kezdődött, amikor a III/V-1. Osztály „A” Alosztálya – a maga 133 fős személyi állományával⁵⁴ – önálló osztállyá alakult BM III/7. Osztály fedőnéven (az új osztály egyben új feladatokat is kapott).⁵⁵ Ezt követte hamarosan a teljes III/V. Csoportfőnökség és a szervezetében működő alárendelt osztályok újjászervezése.⁵⁶ A BM Kollégiuma és a miniszterhelyettesi vezetői értekezlet döntése értelmében ugyanis – a belügyminiszter jóváhagyásával – az operatív technikai csoportfőnökségen az addigi öt helyett hamarosan 7 osztály és 2 önálló alosztály jött létre az alábbi rendben:

III/V-1. (operatív technikai) Osztály – az eddigiekhez képest lényegében változatlan feladatkörrel (a technikai eszközök üzemeltetése és alapszintű karbantartása, azoknak az egyes célobjektumokba történő be- és kiemelése, célszemélyekre telepítése, valamint az ez utóbbiakkal összefüggő operatív akciók szervezése és biztosítása);

III/V-2. (vegyi és nyomdatechnikai) Osztály – az addigi III/V-2. Osztály hasonló profilú „A” Alosztályának jogutódjaként vitte tovább a vegyészeti és a (fedő)okmányokkal kapcsolatos tudományos kutatási feladatokat, amelyek közé tartozott az írásszakértés is – a magasabb szintű szervezés egyben jelezte a terület egyre fokozódó jelentőségét;

III/V-3. (rádióelhárítási) Osztály – a korábbi 5. Osztály szerepét és fő hatásköreit gyakorolta tovább (a nyugati rövidhullámú rádiós ügynöki állomások felderítése, közel- és távolíránymérése, elhárítása), beleértve a diplomáciai rádiólefigyelést és a szovjet blokkon belüli multilaterális nemzetközi együttműködésből adódó feladatokat is;

III/V-4. (rejtjelkészítő, rejtjelfejtő és gépi adatfeldolgozó) Osztály – hatáskörébe került a belügyi vonatkozású rejtjelkészítés és rejtjelfejtés, továbbá a csoportfőnökség profiljába tartozó, ill. az állambiztonsági operatív társszervek által értékelésre és elemzésre továbbított egyes bizalmas adatok és információk gépi adatfeldolgozása, valamint az ehhez kapcsolódó szakfeladatok ellátása;⁵⁷

III/V-5. (híradástechnikai) Osztály – a korábbi 2. Osztály „B”, „C” és „D” alosztályainak feladatait látta el a továbbiakban, vagyis ez a szerv lett a belügyi nyílt vezetékes és rádiós hírközlési hálózat biztosításának és fenntartásának a felelőse (a BM új országos hírközpontja és hírfelügyeleti szerve);

III/V-6. (műszaki fejlesztési) Osztály – ehhez a szervezethez telepítették a többi osztályok által használt híradástechnikai, rádióelhárítási és az egyéb (operatív) technikai eszközök jelentősebb karbantartási és javítási feladatain túlmenően a korábban még a társ szakosztályokon folyó műszaki fejlesztési feladatokat is;

III/V-7. (gazdasági-tervezési) Osztály – feladata lett a csoportfőnökség anyagi, gazdálkodási, tervezési, beszerzési ügyeinek intézése⁵⁸ – a valutáris kihatású „különleges” import beszerzésekkel együtt –, ill. az ezzel kapcsolatos igények koordinálása, ezen túl a raktározási feladatok és a gondnoki szolgálat, valamint a gépjárműellátás biztosítása;⁵⁹

III/V-A. Alosztály (közvetlenül a csoportfőnök mellett működő Törzs részeként) – alapvető feladata lett a műszaki biztonsági elhárítás, vagyis egyes kiemelt fontosságú hazai objektumok és a külföldi magyar külképviseletek technikai védelmének ellátása, valamint az ehhez szükséges eszközök biztosítása és azok használatának oktatása;⁶⁰

III/V-B. Alosztály (szintén a Törzs részeként) – ez a szerv látta el a továbbiakban a BM Országos Rejtjelközpont funkcióit, beleértve a rejtjelezéssel (is) foglalkozó magyar külképviseleti és külkereskedelmi szervek e tevékenységének központi szintű felügyeletét.

Fontos változásként írható le továbbá az is, hogy a III/V. csoportfőnök munkájának segítésére, az egyes osztályok közvetlen irányítására ekkor rendszeresítettek négy csoportfőnök-helyettesi beosztást a Törzs szervezetében.

Az átszervezés jelentős kihatással járt a személyi állományra és annak létszámára: a változtatásokat követően a csoportfőnökség rendszeresített státusainak száma ténylegesen 68-cal emelkedett, így a központi operatív foglalkoztatottak helyzete a III/V. Csoportfőnökségen a következő képet mutatta 1967 tavaszának végén: az állomány összlétszáma 1035 főre emelkedett, ebből tiszt 691 fő (ebből 85 új tiszti státus), tiszthelyettes 91 fő, irodai állományú 111 fő, polgári alkalmazott 104 fő, „SZT”-állományban 38 fő (ebből új státuson 27 fő!)**61** volt.

Az összesítés alapján feltűnő a katonai rendfokozatú tiszti helyek jelentős emelkedése, valamint a szigorúan titkos állományban – fedőmunkahelyen, fedőbeosztásban – foglalkoztatottak számának megtöbbszöröződése **62** mind arányaiban, mind pedig abszolút értékben. Ez utóbbi a két önálló alosztály szervezésével függött össze, tekintve, hogy a 27 új státusból 15-öt e kettő szervezeti egységnél (egész pontosan a csoportfőnökségi Törzsnél) hozták létre. Sokatmondó adat továbbá, hogy a legnagyobb létszámú a rádióelhárításért felelős 3. Osztály volt**63** a maga 270 fős állományával (az itt rendszeresített helyek 98%-a tiszti beosztásnak minősült), míg a második a sorban a híradástechnikai osztály lett 160 fővel (itt a tiszti helyek aránya „csupán” 63%-os volt). Ettől kezdve tehát az egyes alosztályok és egyéb szervezeti alegységek az alábbi képet mutatták a csoportfőnökségen – az 1967. június 6-án jóváhagyott állománytábla tanúsága szerint:**64**

1. Osztály: benne 3 alosztály**65** (69 fővel és 15 főnyi „SZT”-állománnyal);
2. Osztály: benne 2 alosztály, 1 önálló csoport**66** (58 fővel);
3. Osztály: benne 5 alosztály**67** (270 fővel);
4. Osztály: benne 5 alosztály**68** (115 fővel és 6 fős „SZT”-állománnyal);
5. Osztály: benne 5 alosztály**69** (160 fővel);
6. Osztály: állományában nem szerveztek alosztályokat, az ide beosztottak zöme egy labornak**70** nevezett alegység keretei között dolgozott (84 fővel);
7. Osztály: benne 4 (1970-től 3) alosztály, 2 önálló csoport**71** (109 fővel és 2 főnyi „SZT”-állománnyal);
„A” Önálló Alosztály: 5 fővel (főként mérnökök) és 6 fős „SZT”-állománnyal;
„B” Önálló Alosztály: 8 fővel és 5 fős „SZT”-állománnyal.

Ebben a szervezetben már csak a csoportfőnök mellett (a Törzs állományában) működött egy 7 fős Titkárság (a külön osztálytitkárságokat teljesen megszüntették).

Az első öt év osztályszintű központi szervezeti változásait az alábbi táblázat foglalja össze.

A BM III/V. Csoportfőnökség központi osztályai és önálló alosztályai (fő profiljukkal)

Fedőszám/Év	1962	1964	1967
III/V-1. Osztály	külső figyelés és környezettanulmányozás	operatív technikai rendszabályok	operatív technikai rendszabályok
III/V-2. Osztály	operatív technikai rendszabályok, nyílt híradás, vegyi és okmánytechnika	nyílt híradás, vegyi és okmánytechnika	vegyi és okmánytechnika
III/V-3. Osztály	rádióelhárítás és rejtjelfejtés	műszaki fejlesztés	rádióelhárítás
III/V-4. Osztály	levéllenőrzés („K”-ellenőrzés)	terv- és pénzügyek, anyaggazdálkodás	rejtjelezés, rejtjelfejtés és gépi adatfeldolgozás
III/V-5. Osztály	-	rádióelhárítás és rejtjelfejtés	nyílt híradás, híradástechnika
III/V-6. Osztály	-	levéllenőrzés („K”-ellenőrzés)	műszaki fejlesztés
III/V-7. Osztály	-	-	terv- és pénzügyek, anyaggazdálkodás
III/V-A. Alosztály	-	-	műszaki biztonsági elhárítás
III/V-B. Alosztály	-	-	Országos Rejtjelközpont

A fenti szervezeti struktúrát hamarosan egy újabb osztály bővítette, ezzel is növelve a csoportfőnökség súlyát és szerepét a Kádár-kori állambiztonság rendszerében. Egy 1967-ben született kormányhatározat előírta ugyanis, hogy a nemzetközi titkosított kormányösszeköttetési hírhálózat kiépítésére, továbbá annak biztonságos és folyamatos működtetésére a belügyi tárcán belül elkülönített szervet kell létrehozni.⁷² Ennek nyomán – a belügyminiszteri jóváhagyást követően – valószínűsíthetően 1968. január 1-jei hatállyal megalakult a BM III/V-8. Osztály.⁷³ Az új szerv az előző év tavaszán felállított híradástechnikai profilú 5. Osztály egyes híradási és hírosszeköttetési feladatait vette át. Fő működési profiljára – többek között – az egyik ide beosztott alosztályvezető⁷⁴ fogyatéki okmánygyűjtőjéből is következtethetünk: e szerint 1968 és 1971 között a III/V-8. Osztály egyik alosztálya felelt a fontosabb párt- és kormányvezetők közötti titkos, közvetlen vezetékes híradás (az ún. „VCS” vonalak⁷⁵) működésének biztosításáért.⁷⁶ Az úgynevezett BM Állambiztonsági Szakbizottság⁷⁷ iratai között elfekvő egyik szervezeti ábra megerősíti ezt az információt.⁷⁸ E szerint az operatív technikai csoportfőnökség 8. Osztályának feladata az volt, hogy a magyar pártállami nómenklatúrába tartozó vezetők számára folyamatosan garantálja a szocialista „baráti” államok kormányzati szervei felé irányuló külön vezetékes híradástechnikai vonalak létét és biztonságos, illetéktelenek számára nem lehallgatható üzemelését (tehát ténylegesen multilaterális, nemzetközi szerepet töltött be). A híradástechnikai feladatkört igazolja az 1971. június 18-án kelt 08. számú belügyminiszteri parancs is,⁷⁹ amelynek egyik pontja a III/V-5. és III/V-8. osztályok vonatkozásában (azok összevonása kapcsán)

„híradó osztályok”-ról szólt. A fentebb kifejtettek alapján az újonnan létrejött 8. Osztályt nemzetközi és „VCS” vezetékes híradástechnikai osztályként írhatjuk le. 1968. január 8-án jóváhagyott állománytáblája szerint 80 szervezetében – a törzs mellett – három alosztály⁸¹ működött, összesen 73 fős személyi állománnyal.

Egy kevésbé látványos, ámde súlyát tekintve fontos hatáskörbővülést jelentett a csoportfőnökség életében egy további változás is, amelyre minden valószínűség szerint 1970 októberében került sor. A vegyészeti és nyomdatechnikai kutatás-fejlesztési kérdésekkel foglalkozó III/V-2. Osztály keretein belül ekkor kezdhetette meg működését egy sajátos funkciójú külön okmányszakértői csoport⁸² (az induláskor 2 fő mérnök főtitkossal és 2 fő technikus tiszttel). Bár szervezettipológiai értelemben ez az új szerv a hierarchia meglehetősen alacsony szintjén állt – lévén még alosztály sem volt –, mégis rendkívül fontos állambiztonsági feladatot látott el a továbbiakban, ráadásul az egész országra kiterjedő *kizárólagos illetékességgel* (ezért is tartjuk szükségesnek említését)! Hatáskörébe került valamennyi magyar biztonsági okmány – hatósági igazolványok, hivatalos és magánútlevélek stb. – védelmi rendszerének tervezése, kidolgozása, az ezzel kapcsolatos kísérleti feladatok végzése, az üzemi gyártás biztonságának felügyelete, illetve a határőrség komplex okmányellenőrzési módszereinek és technikai eszközeinek kidolgozása, fejlesztése. Jelentős nyomozati feladatot jelentett számára a hamis és hamisított hazai és külföldi okmányok, valamint rölapok, illegális nyomdai termékek, bélyegzők vizsgálatának és hivatalos igazságügyi szakértésének e csoporthoz való országos szintű telepítése. A felsoroltak mellett az új szerv a különböző okmányalkatrészekkel kapcsolatos gyűjtemények és nyilvántartások létrehozását is feladatául kapta (ilyenek voltak például: rendszeres adatgyűjtés a külföldi okmányokról, kiemelten a nyugati államok úti okmányairól; nyomtatványok, bélyegzők, bélyegzőpárna-festékek, tinták stb.). A magyar politikai és gazdasági hírszerzés szervei számára a továbbiakban e csoport végezte az operatív hírszerző munka során felhasználandó okmányok mintáinak és az utáztatoknak a próbáit és a minősítését.

A fenti szervezeti egységek létrehozásával a BM III/V. Csoportfőnökség elérte fennállásának és működésének legnagyobb kiterjedését. Az 1971-ben lezajlott átfogó állambiztonsági átszervezés során feladat- és hatásköreinek egy jelentős részét elvonták tőle, s így a hetvenes évek elején a súlya csökkenni kezdett (hogy aztán fokozatosan ismét „feljebb kapaszkodjon”). Ennek a részletes elemző ismertetése azonban már egy másik szervezettörténeti tanulmány lapjaira tartozik.

---

¹ A III/V. Csoportfőnökség jogelődjének tekinthető BM II/10. Osztály, valamint a figyélőkörnyezettanulmányozó, levéllenőrző és rádióelhárító osztályok 1957–1962 közötti szervezettörténetére lásd Müller Rolf, Papp István és Borvendég Zsuzsanna tanulmányait az alábbi kiadványban: Cseh–Okváth (szerk.), 2013.

² MNL OL XIX-B-1-au (28.d.) (16-145/1/1961.) Javaslat a BM II/10. Osztály szervezetének részbeni módosítására és létszámának felemelésére, kelt: 1962.01.02-án.

³ Erre vonatkozóan egy jellemző adatot említ a szóban forgó javaslat: az 1961 júliusát követő három hónapban átlagosan 511 tekericsnyi „3/a” és 291 tekericsnyi „3/e” rendszabály „útján” keletkezett anyag került feldolgozás nélkül törlésre.

⁴ Ez az alosztály volt felelős még az operatív technikai rendszabályok alkalmazása révén megszerzett információk feldolgozásáért és kiértékeléséért is – az operatív osztályok igényeinek megfelelően (beleértve az esetleges nyelvi fordításokat is).

⁵ Beosztás szerinti megoszlásuk: 1 alosztályvezető, 1 alosztályvezető-helyettes, 2 csoportvezető, 2 csoportvezető-helyettes, 81 (beosztott) operatív tiszt, 4 irodai állományú tekericselő, 2 polgári állományú adminisztrátor.

⁶ Személyi állományában 1 alosztályvezetővel, 1 csoportvezetővel és 6 operatív tiszttel.

⁷ ÁBTL 4.2. II. sorozat (10. d.) (10-21/10/1962.), 0010/1962.03.28. BM parancs [cím nélkül].

⁸ Lásd erről – Müller Rolf: A BM II/10. (Operatív Technikai) Osztály. In Cseh–Okváth (szerk.), 2013: 261-293.

⁹ ÁBTL 2.8.1. 9350. Csendes Károly r. ezredes fogyatéki okmánygyűjtője.

¹⁰ Cseh–Okváth (szerk.), 2013: 275–276.

¹¹ A II/10-a alosztálytól a II/10-I alosztályig bezárólag.

¹² A budapesti és a megyei rendőr-főkapitányságok állambiztonsági szervezete némi késéssel ugyan, de követte a központi változtatásokat, azzal a különbséggel, hogy a területi szervek esetében az osztály szint felelt meg a központi főcsoportfőnökségi szintnek (a BRFK és az egyes megyei rendőr-főkapitányságok III. Osztálya), míg az alárendelt alosztályok voltak a központi állambiztonsági csoportfőnökségek (és egyes önálló osztályok) területi „dekoncentrált” szervei. Lényeges különbséget jelentett az is, hogy a politikai-gazdasági hírszerzés megyei alosztályai csak 1969-ben jöttek létre és csupán néhány megyében, valamint az is, hogy a katonai elhárítás egyáltalán nem tartozott a megyei rendőri szervek hatáskörébe.

¹³ Cseh–Okváth (szerk.), 2013: 293.

¹⁴ ÁBTL 4.2. II. sorozat (10. d.) (10-1513/1962.) BM Titkársága Körlevél; eredeti minősítése: „Szigorúan titkos!” „Különösen fontos!” „Csak vezetőknek!! [sic]”, kelt: 1962.08.29-én.

¹⁵ ÁBTL 4.2. II. sorozat (11. d.) (10-21/13/1963.), 0013/1963.06.24. BM parancs [cím nélkül].

¹⁶ Brazília és a függetlenségét elnyert Ghána 1963-ban létesítettek diplomáciai kapcsolatot Magyarországgal. E két állam budapesti követsége épületeinek operatív biztosítására az év folyamán összesen 9 fővel emelték a III/V-1. Osztály létszámát. Lásd erre: MNL OL XIX-B-1-au (28. d.) (16-199/1-1963. és 16-202/1963. – Javaslatok, kelt: 1963.07.02-án és 1963.09.30-án).

¹⁷ MNL OL XIX-B-1-au (28. d.) (16-219/1963.) Javaslat [cím nélkül] a BM III/V-2. Osztály szakemberekben mutatkozó hiányának csökkentésére a budapesti Völgy utcai objektumban, kelt: 1963.08.06-án.

¹⁸ MNL OL XIX-B-1-au (15. d.) (16-229/1963.) Javaslat a III/V-3. Osztályon belül a gépi adatfeldolgozó alosztály létrehozására, 1963.12.11. A különböző operatív szervek nyilvántartásainak gépi adatfeldolgozását is ez az osztály végezte, kezdetben a rejtjeljejtőkkel közös alegység keretein belül, 1964. január elsejétől kezdve azonban már külön alosztály (az „I” alosztály) alakult erre a célra (Hollerith típusú, lyukkártyás elektromechanikus gépekkel felszerelve). A javaslaton nem szerepel ugyan a belügyminiszter jóváhagyó aláírása, az azonban kiderül belőle, hogy az illetékes vezetők támogatólag terjesztették fel jóváhagyásra.

¹⁹ MNL OL XIX-B-1-au (64. d.) (16-134/1962.) A Belügyminisztérium III/V. Csoportfőnökség állománytáblázata, jóváhagyva 1962.12.11-én.

²⁰ Ezek: „A”, „B”, „C”, „D”, „E” alosztályok és egy technikai alosztály; értékelő, nyilvántartó és gazdasági önálló csoportok.

²¹ Ezek: „A”, „B”, „C”, „D”, „E”, „F”, „G”, „H”, „I”, „J”, „K”, „L” alosztályok, egy tervezési gazdasági alosztály; gondnoki, gépjármű, írásszakértő, rejtjeljező önálló csoportok; igazolvány önálló részleg.

²² A következő két év során a 2. Osztály létszáma rendszeresen emelkedett, elérve a 490 főt is.

²³ Ezek: „A”, „B”, „C”, „D”, „E”, „F”, „G”, „H” (Országos Rejtjelközpont), 1964-től „I” alosztályok; önálló gazdasági csoport.

²⁴ 1964-re a 3. Osztály létszáma fokozatosan 375-re emelkedett.

²⁵ Ezek: „A”, „B”, „C” és „D” alosztályok (ez utóbbi volt a szigorúan titkos állományú).

²⁶ Az ismertetett létszámadatokra lásd az 1962. évi állománytáblát (19. sz. lábjegyzet)!

²⁷ Lásd a 12. számú lábjegyzetet!

²⁸ Részletesebben lásd alább a törzsszövegben!

²⁹ Sajnos a megyei szervek vonatkozásában is forrásként szolgáló idézett *Körlevél* a területi levéllenőrző szervek esetében nem nevezi meg konkrétan a szervezeti egység típusát (alosztály vagy csoport), a személyi állomány tagjait kinevező állományparancsok alapján azonban kijelenthető, hogy alosztályok jöttek létre a fővárosban és a megyékben is. Köszönöm Simon Istvánnak, hogy e tényre felhívta a figyelmemet.

³⁰ ÁBTL 4.2. II. sorozat (10. d.) (10-21/10/1962.), 0010/1962.03.28. BM parancs [cím nélkül]; lásd a 7. számú lábjegyzetet!

³¹ ÁBTL 4.2. II. sorozat (10. d.) (10-22/8/1962.), 008/1962.10.03. BM utasítás [cím nélkül].

³² Uo. Az utasítás szó szerint a következőképpen fogalmaz: „az összevont megyei III/V-2. csoportok, alosztályok, a *budapesti osztály* [kiemelés tőlem – E.R.] irányítása és ellenőrzése a megyei, budapesti rendőr-főkapitányságok politikai osztály vezetőjének közvetlenül vannak alárendelve.” Lásd uo. A nyelvhelyességi hiba az eredeti szöveg sajátja.

³³ ÁBTL 4.2. II. sorozat (12. d.) (10-21/19/1964.), 0019/1964.04.27. BM parancs [cím nélkül].

³⁴ MNL OL XIX-B-1-au (28. d.) (16-208/1965.) Feljegyzés a III/V. Csoportfőnökségnél folyó szervizelő munka felülvizsgálásáról, kelt: 1965.05.20-án. Mindez azt jelentette, hogy a híradó szakmai irányítás és az anyagtervezés felügyelete terén a 2. Osztály utaltságába tartoztak a határőrség, a karhatalom és a tűzoltóság központi szervei is, valamint elvi-műszaki vonatkozásokban közvetlen ezen osztály alárendeltségébe kerültek a BRFK III/V-2. Osztálya (Hírosztály), valamint a vidéki rendőr-főkapitányságok megyeszékhelyeken működő hírcsoportjai, illetve híralosztályai.

³⁵ MNL OL XIX-B-1-au (28. d.) (16-209/1965.) Jelentés, kelt: 1965.05.31-én [cím nélkül]. Láthatjuk tehát, hogy a hatvanas évek közepén a BM III/V-2. Osztály egy vegyes profilú, egymástól élesen elütő feladatokkal rendelkező szervezeti egységként funkcionált. Az ebből eredő problémák elég hamar jelentkeztek is.

³⁶ MNL OL XIX-B-1-au (28. d.) (16-208/1965.) Feljegyzés a III/V. Csoportfőnökségnél folyó szervizelő munka felülvizsgálásáról, kelt: 1965.05.20-án. Megjegyzendő, hogy e külön fejlesztési osztály léte ellenére a többi szakosztályokon is folyt kisebb volumenű mérnöki fejlesztési tevékenység.

³⁷ A feladatkör fontosságát az is jelezte, hogy 1964 júliusában a raktárparancsnoki beosztást alosztályvezető-helyettesivé minősítették át. Lásd: MNL OL XIX-B-1-au (28. d.) (16-204/1964.) Javaslat a BM III/V. Csoportfőnökség állománytáblázatának módosítására, jóváhagyva: 1964.07.09-én.

³⁸ A Szovjetunió érdekszférájába tartozó európai szocialista országok – tekintettel a rádióhullámok „államhatárokat nem tisztelő” terjedési tulajdonságainak fizikai törvényszerűségeire – már évekkel korábban elkezdtek multilaterális együttműködésüket a rádiós ügynöki felderítés és elhárítás terén. Ennek központi szerve 1955-től kezdve a mindvégig a szovjet irányítás alatt álló Koordinációs Apparátus volt, amely összehangolta a közös munkát – hivatali szervezete kezdetben varsói, majd a megszűnésig prágai székhellyel működött.

³⁹ MNL OL XIX-B-1-au (28. d.) (16-208/1965.) Feljegyzés a III/V. Csoportfőnökségnél folyó szervizelő munka felülvizsgálásáról, kelt: 1965.05.20-án.

⁴⁰ Lásd erre: ÁBTL 2.8.1. (591.d.) (Sz. n.) 227,228,229,230,231/1964.05.09. BMH parancsok a személyi állományra vonatkozólag [a személyügyi parancsoknak nem volt külön címük].

⁴¹ MNL OL XIX-B-1-au (64. d.) (16-202/1964.) A Belügyminisztérium III/V. Csoportfőnökség állománytáblázata, jóváhagyva: 1964.04.27-én.

⁴² Ezek: „A”, „B”, „C”, „D”, „E” alosztály.

⁴³ Ezek: „A”, „B”, „C”, „D” alosztály és egy önálló rejtjelező csoport. 1965-ben az osztálytörzs állományában létrejött egy önálló általános javító csoport is.

⁴⁴ Ezek: „A”, „B”, „C”, (1966-tól) „D” alosztályok; önálló gazdasági szervezési csoport, önálló pénzügyi csoport. Vö. még az 50–51. számú lábjegyzettel!

⁴⁵ Ezek: „A”, „B”, „C”, „D”, „E”, „F”, „G”, „H”, „I”, (1966-tól) „J” alosztályok; önálló gazdasági csoport (az ócsai rövidhullámú adóközpontban), önálló műszaki anyagi csoport. A „J” betűjelet viselő szervező alosztály létrehozása a gépi adatfeldolgozás színvonalának tökéletesítése érdekében történt 1966 novemberében (közgazdász, matematikus és programozó szakemberek állományba vételével). Lásd erre: MNL OL XIX-B-1-au (28. d.) (16-173/1/1966.) BM IV. Főcsoportfőnökség Szervezési Nyilvántartó Alosztály javaslata 1966.11.21-én.

⁴⁶ Ezek: „A”, „B”, „C”, „D”, „E” alosztályok; önálló írásazonosító csoport.

⁴⁷ Az 1964 végén működő csoportfőnökségi szervezet áttekintő ábráját lásd: MNL OL XIX-B-1-au (5. d.) (Sz. n.).

⁴⁸ Az ismertetett létszámadatokra lásd az 1964. évi állománytáblát. Lásd még a 41. sz. lábjegyzetet!

⁴⁹ ÁBTL 4.2. II. sorozat (13. d.) (10-23/1/1966.), 001/1966.02.18. BMH parancs, tárgya: a rádióállomások forgalmi adatainak bejelentése, nyilvántartása és az ezzel kapcsolatos szabálysértési eljárás.

⁵⁰ MNL OL XIX-B-1-au (28. d.) (16-170/1966.) Javaslat a BM III/V-4. Osztály szervezetében Fotótechnikai Alosztály szervezésére, kelt: 1966.08.24-én.

⁵¹ ÁBTL 4.2. II. sorozat (13. d.) (10-21/41/1966.), 041/1966.12.02. BM parancs, tárgya: fotótechnikai eszközök ügyeinek központi irányítása.

⁵² ÁBTL 4.2. II. sorozat (13.d.) (10-21/36/1966.), 036/1966.10.21. BM parancs [cím nélkül].

⁵³ Az állambiztonsági szervek munkájának központi koordinációjáért, valamint a megyei rendőr-főkapitányságok politikai osztályainak felügyeletéért felelős korábbi BM III/5. Osztályt még 1965. június 1-i hatállyal megszüntették, mégpedig jogutódlással: beolvasztották az újonnan létrehozott BM Ellenőrzési Csoportfőnökség szervezetébe. Lásd erre: ÁBTL 4.2. II. sorozat (12. d.) (10-21/22/1965.), 0022/1965.06.01. BM parancs, tárgya: BM Ellenőrzési Csoportfőnökség felállítása.

⁵⁴ A létszámadatot lásd: MNL OL XIX-B-1-au (64. d.) (16-56/1967.) A BM III/V. Csoportfőnökség 1964. évi állománytáblázata 20. lap /10. számú módosítás.

⁵⁵ MNL OL XIX-B-1-au (28. d.) (16-56/1/1967.) Javaslat a BM III/V-1. Osztály „A” alosztályának önálló osztállyá történő módosítására, kelt: 1967.03.09-én. A belügyminiszter a két illetékes főcsoportfőnök egyetértése mellett jóváhagyta az előterjesztést. Ettől kezdve egészen 1971 nyaráig a BM III/7. Osztály volt az Operatív Technikai Lehallgató Osztály, amelynek feladatai közé tartozott a titkos telefon- és szobalehallgatások révén nyert információk operatív feldolgozása.

⁵⁶ MNL OL XIX-B-1-au (28. d.) (16-174/2/1967.) Javaslat a BM III/V. Csoportfőnökség szervezetének és létszámának módosítására, új állománytáblázatának jóváhagyására, kelt: 1967.04.15-én.

⁵⁷ Az operatív szervek által a különböző ellenséges kategóriákra – pl. a nyugatnémet elhárítás szerveire, később az amerikai vagy az egyházi „vonalakra” – összegyűjtött adatok és intézkedések egységes állambiztonsági értékelő-elemző tevékenysége ettől az időtől kezdve vált egyre jelentősebbé. Az ebben való csoportfőnökségi részvétel az új BM III/4. Osztály 1967 nyarán történt felállításával kapcsolatos kötelezettség volt. Lásd ennek részleteit az alább következő belügyi normákban: ÁBTL 4.2. II. sorozat (16-18.d.) (10-21/20/.../1967.), 020/1967.07.29. BM parancs a BM III. Főcsoportfőnökség Elemző Értékelő Osztálya (BM III/4. Osztály)

létrehozásáról, valamint annak 1967.11.30-án és 1969.11.14-én kiadott végrehajtási utasítása [cím nélkül], ill. az 1968.05.10-én és az 1969.05.23-án kelt kiegészítések [cím nélkül].

⁵⁸ Beleértve a fotótechnikai anyagokat is: a 7. Osztály „B” Alosztálya lett a BM új fotótechnikai szakszolgálat, egyúttal a korábbi 4. Osztály „D” Alosztályának jogutódja. Lásd minderre: MNL OL XIX-B-1-au (28. d.) (16-156/1/1969.) Javaslat a BM III/V-7. Osztálytól a BM III/V-2. Osztályhoz egy mérnöki státus átcsoportosítására, kelt: 1969.02.14-én.

⁵⁹ Fontos megjegyezni, hogy a BM III/V. Csoportfőnökség – épp a mindenkori „saját” gazdasági szerve útján – egyike volt a Belügyminisztérium kevés számú önálló gazdálkodási jogköröket gyakorló költségvetési szerveinek.

⁶⁰ MNL OL XIX-B-1-au (27. d.) (sz.n.) A BM Állambiztonsági Szakbizottság javaslata a BM III. Főcsoportfőnökség operatív-technikai szervének feladatai, működési rendje és strukturájának [sic] kialakítására, kelt: 1971.03.13-án. A leírtak az itteni adatok alapján levont következtetésem.

⁶¹ Lásd az 56. sz. lábjegyzetben: uo. 1. sz. melléklet – Kimutatás a BM III/V. Csoportfőnökség jelenlegi és javasolt létszámáról.

⁶² A „K”-ellenőrzés korábbi szervének 1966. őszi önállósodását követően (a BM III/V-6. Osztály átalakult BM III/5. Osztállyá) az „SZT”-állományban foglalkoztatottak száma 11-re csökkent a csoportfőnökségen.

⁶³ Lásd uo. A helyzet egyébként az 1967-es átszervezés előtt is hasonló képet mutatott: az akkori III/V-5. Osztály volt a legnagyobb létszámú csoportfőnökségi osztály a hat közül, 391 fővel. Abszolút értékben a rádióelhárításért felelős osztályon ugyanakkor jelentős létszámcsökkenést tapasztalhatunk 1967-ben.

⁶⁴ MNL OL XIX-B-1-au (64. d.) (16-174/1967.) A Belügyminisztérium III/V. Csoportfőnökség állománytáblázata, jóváhagyva 1967.06.06-án.

⁶⁵ Ezek: „A”, „B” és „C” alosztály.

⁶⁶ Ezek: „A” (nyomdatechnikai) alosztály, „B” (vegyi) alosztály mindegyikben 3-3 beosztott kutató csoporttal; önálló „C” csoport.

⁶⁷ Ezek: „A” (felderítő), „B” (értékelő, iránymérő), „C” (belső elhárítási), „D” (diplomáciai lefigyelő), „E” (műszaki) alosztály.

⁶⁸ Ezek: „A”, „B”, „C”, „D” és „E” alosztályok.

⁶⁹ Ezek: „A”, „B”, „C”, „D” és „E” alosztályok. A több mint 100 fős „C” Alosztály volt a BM országos hírközpontja (URH adó-vevő objektumai Budapesten, Galyatetőn, a Kab-hegyen és a Misina-tetőn üzemeltek).

⁷⁰ MNL OL XIX-B-1-au (5. d.) (sz. n.) BM III/V. Csoportfőnökség szervezete és létszáma 1967., 1968., 1969. december 31-én (lineáris és törzskari ábra).

⁷¹ Ezek: „A”, „B”, „C” és „D” alosztályok; önálló „E” csoport, önálló pénzügyi csoport. 1970-ben a „C” alosztályt megszüntették, személyi állományának zömét és a gondnoki feladatokat pedig átadták a BM I. Főcsoportfőnökség szervezetébe tartozó BM Központi Ellátó Parancsnokságnak. Lásd erre: MNL OL XIX-1-B-au (23. d.) (16-158/1/1970.) Javaslat a III/V. Csoportfőnökségtől a gondnoksági feladatoknak és az ehhez kapcsolódó létszámnak a BM KEP-hez történő átcsoportosítására, kelt: 1970.05.21-én.

⁷² MNL OL XIX-B-1-au (23. d.) (16-182/1/1967.) Javaslat a BM III/V-8. Osztály létrehozására, kelt: 1967.12.21-én.

⁷³ Az első osztályvezetőt és helyettesét megnevező miniszterhelyettesi parancs 1968. január 1-i hatállyal nevezte ki ezekben a beosztásokba Hárs György r. alezredest és Rajos Sándor r. őrnagyot. Lásd erre: ÁBTL 2.8.1. (604. d.) (Sz. n.) 61/1968.01.15-i BMH parancs [cím nélkül].

⁷⁴ ÁBTL 2.8.1. 9927. (Kakuk Jenő r. ezredes fogyatéki okmánygyűjtője).

⁷⁵ A „VCS” vonal szovjet műszaki technológián alapuló különleges frekvenciájú közvetlen telefon-összeköttetést jelentett (az orosz „volnaja csrežvucsajnaja” kifejezésből).

⁷⁶ ÁBTL 2.8.1. 9927. (Kakuk Jenő r. ezredes fogyatéki okmánygyűjtője). Lásd itt az 1972. augusztus 1-jén és az 1982. január 18-án kelt minősítést, ill. minősítés-kiegészítést.

⁷⁷ Az 1971. évi minisztériumi szintű belügyi átszervezés egyik előkészítő szervét hívták így. Lásd erre: ÁBTL 4.2. II. sorozat (17. d.) (10-21/31/1970.), 0031/1970.12.24. BM parancs, tárgya: bizottságok létrehozása, feladatuk, működési rendjük szabályozása.

⁷⁸ MNL OL XIX-B-1-au (27. d.) (10-71/4/1971.) A BM III/V. Csoportfőnökség jelenlegi szervezeti ábrája, BM Állambiztonsági Szakbizottság anyaga BM III. Főcsoportfőnökség Operatív Technikai Csoportfőnöksége 5. sz. melléklet, kelt: 1971.03.13-án.

⁷⁹ ÁBTL 4.2. II. sorozat (19. d.) (10-21/8/1971.), 08/1971.06.18-i BM parancs [cím nélkül].

⁸⁰ MNL OL XIX-B-1-au (64.d.) (16-182/1967.) A BM III/V-8. Osztály állománytáblája, jóváhagyva: 1968.01.08-án.

⁸¹ Ezek: „A” (hírforgalmi), „B” (műszaki-tervezési), „C” (hírósszeköttetési) alosztály. Ez utóbbi alosztály speciális rendeltetése az volt, hogy biztosítsa a titkosított összeköttetési vonalak meglétét olyankor, amikor a használatra jogosult vezető káderek aktuális tartózkodási helyén kiépített vezeték vagy rádiós csatorna nem áll rendelkezésre.

---

⁸² MNL OL XIX-B-1-au (28. d.) (16-164/1970.) Javaslat a BM III/V-2. Osztály keretén belül felállításra kerülő okmányszakértői csoport szervezésére, kelt: 1970.06.15-én.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.8.1.   Állambiztonsági szervek nyílt állományú alkalmazottainak iratai

4.2.   Parancsgyűjtemény II. sorozat

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)

XIX-B-1-au   BM „M” és Szervezési Csoportfőnökség Szervezési Osztály iratai

Hivatkozott szakirodalom

Cseh–Okváth (szerk.), 2013

A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962. Szerkesztette: Cseh Gergő Bendegúz – Okváth Imre, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L’Harmattan Kiadó.